

Posudek disertační práce Martina Petrtýla: *Čína v globální a regionální politice v 21. století – geopolitický střet s Japonskem, Indií, USA, Ruskem a Evropou*

Oponent: RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Předkládaná disertační práce se zaměřuje na velmi zajímavé a aktuální téma – geopolitickou úlohu Číny v 21. století. Specificky se pak autor snaží ověřit hypotézu, že: „je krajně nepravděpodobné, že by Čínská lidová republika byla v horizontu cca 50 let hrozbou pro stabilitu světového politického systému a že by usilovala o prosazení svých velmocenských ambicí za použití svých ozbrojených sil v takové míře, že by ohrožovala její bezprostřední i vzdálené okolí.“

Práce se tedy věnuje nikoliv současnému stavu, nýbrž se pokouší o predikci. To je samozřejmě v případě sociálně vědní problematiky na jedné straně velmi náročné, na druhé pak naprosto legitimní a sám za sebe dodávám velmi potřebné. V tomto ohledu si práce vytkla náročný, ale mimořádně zajímavý cíl. Autor si tedy zaslouží ocenění za pokus o intervenci do této problematiky.

Při hodnocení práce však musím konstatovat, že naplnění výše zmíněného cíle je v řadě ohledů problematické. Níže se soustředím na skupinu čtyř klíčových aspektů práce. Jsou jimi literatura, teorie, metodologie a struktura práce.

Literatura: Práce bohužel nepracuje s adekvátní odbornou literaturou. Přestože o současném a budoucím vývoji Číny vyšly desítky článků a knih (empirických i teoretických) autor je nevyužil. Domnívám se, že jedním ze základních požadavků na disertační práci je schopnost zasadit svou práci do již existující literatury (a debat v ní vedených) – což autor neprokázal. Zarážející je, že autor vůbec nevyužil (i) literatury diskutující budoucnost Číny, či čínsko-amerických vztahů (např. Beckley 2012, Mearsheimer 2010, Mearhsiemer 2014, Mearsheimer, Brzezinski 2004, Friedberg 2005, Schweller 2011), (ii) teoretické literatury vztahující se k hlavním teoretickým proudům, které zmiňuje na začátku své práce: Za realismus – chybí (mimo jiné) Waltz 1979, Walt 1987, Mearsheimer 2001, Glaser 2010. Za liberalismus Keahane 1984, Ney 2004. Za konstruktivismus: Wendt 1999, Checkel 1997 (iii) literatury teoretické, která však má přímý vztah k otázce čínské GP budoucnosti – namátkou Wohlforth 1999, Mearsheimer 2001, Layne 2006 a 2009 aj.). Snad i proto nebyl autor s to lépe využít možností, jež klíčové teorie MV nabízejí (viz následující část). (iv) literatury metodologické. Dodám jen, že publikace TRIP 2008 a 2012 se explicitně ptá výzkumníků v oboru MV, za jak pravděpodobnou považují válku mezi USA a Čínou v následujících 10 a 30 letech – mimochodem TRIP 2012 byl činěn na mezinárodní úrovni (zahrnut např. Singapur, Austrálie, Nový Zéland), škoda, že autor tento výzkum nesrovnal s tím svým.

Krom výše zmíněných naprosto zásadních oblastí se absence literatury projevuje i na řadě dalších míst, která však mají poněkud užší význam. Například při diskusi vojenské síly autor příkládá kardinální důležitost technologickému faktoru s odkazem na výsledek války v Zálivu. Toto tvrzení je přinejmenším problematické, protože analýzy první i druhé války v Zálivu (např. Biddle 1996, 2004, 2005, Press 2001 aj.) ukázaly, že role technologické nadřazenosti byla extrémně zveličena na úkor významu taktiky a obecně profesní připravenosti. Simulace některých střetnutí (např. na 73 Eastings) ukazují, že i kdyby Iráčané disponovali moderní americkou technikou, výsledek střetnutí by byl stejný. Paradoxně, pouhé odstranění jejich dvou hlavních taktických chyb by mohlo vést k radikálnímu nárůstu amerických ztrát. Zdá se tak, že neznalost klíčové literatury k tomuto aspektu ovlivnila autorovo uvažování o problému.

Podobně si nejsem jist autorovým tvrzením, že se v politické geografii/geopolitice nesetkáváme s využitím statistických databází. Snad to do značné míry platí o Geopolitice.

Určitě to není pravda v případě PG. Připomenu jen několik klíčových článků: Poon et al. (2006), Buhaug Rod (2006), Fjelde, Uexul, (2013).

Zkrátka, práce s literaturou je nedostatečná a řada tvrzení není podložena odkazem na příslušnou literaturu.

Teorie: Ve vztahu k teorii vidím tři podproblémy. Za prvé se domnívám, že autor v obecné rovině nechápe význam teorie – zejména ve vztahu k předvídání (vzdálené) budoucnosti. Jak totiž vyplývá např. z článku *King, Zeng (2007)*, extrémní kontrafaktuality, které se nacházejí daleko od polygonu dat, jež máme k dispozici, jsou (chtě, nechť) extrémně ovlivněny teoretickými předpoklady. Zjednodušeně řečeno, čím dále se koukáme do budoucnosti, tím menší význam mají (samy o sobě) aktuální a historická data. Je to tedy nakonec teorie, která nám určuje význam těch, či oněch proměnných (i vůči sobě navzájem). V práci samotné bohužel není příliš specifikováno, jaké predikce (za jakých podmínek) činí jednotlivé teorie a jaké proměnné jsou pro ně klíčové/nepodstatné. Naopak je řečeno, že současné teorie nepredikují budoucnost – to je přinejmenším zajímavé tvrzení, protože řada zejména realistů se snaží o predikce ve vztahu k Číně.

Za druhé, domnívám se, že autor nevyužil teorií pro formování svých ukazatelů (proměnných) ani pro přisouzení váhy jednotlivým poměným. Přitom jednotlivé teorie pracují se specifickými proměnnými a přisuzují jim specifický význam. Autor se bohužel ani nepokusil vysvětlit, proč nevyužil teorií k zformulování scénářů budoucího vývoje GP role Číny. Vždyť autor sám zdůrazňuje, jak moc byl omezen ve své práci tím, že pracoval sám s omezenými zdroji. V takové situaci by přece největší smysl dávalo využití logického rámce teorií a deduktivního odvození scénářů...

Za třetí, nejsem si jist, zda si to autor uvědomuje, ale na řadě míst implicitně přejímá určitou teoretickou pozici (kterou však přímo neobhájuje a ani nepodrobuje kritice). Práce tak na jedné straně působí eklektickým dojmem, aby ve svém jádru využívala (nepřiznaný) teoretický základ. Specificky pak lze tvrdit, že autor na řadě míst implicitně odmítá (neo)realistické paradigma (jak níže ukáží tento aspekt se promítá i v metodologické rovině) – Toto je samozřejmě problematické, protože to vnáší otázku, proč byla některá teoretická východiska upřednostněna před jinými a zda z toho plynou nějaké důsledky?

Metodologie: Autor se pokouší aplikovat delfskou metodu, když provádí dotazníkové šetření na vzorku 25 osob. Bohužel v celé práci jsem nedokázal najít (i) přesné znění dotazníku/pokládání otázek, ani (ii) přesný popis vzorku dotazovaných. Nevíme, zda se jedná o odborníky (případně jaké), obyčejné laiky – náhodně posbírané autorem, či kohokoliv jiného. Ve výsledku tedy není jasné, proč se autor dotazoval právě těchto osob (jaká to má omezení/přednosti) a také zda dotazovaní posuzovali jednotlivé otázky ze své osobní perspektivy, či zda je posuzovaly z perspektivy státníka respektive státu (národa) jako celku. Domnívám se, že to je potenciálně významné rozlišení. V současný moment mám za to (leč mohu se mýlit, neb to autor nijak nespécifikoval), že k problému přistoupil s a priori teoretickým předpokladem, že jednání (rozhodování) států koresponduje s uvažováním jeho jednotlivých obyvatel. Tj. že to jak problém nahlíží jednotliví obyvatelé je blízké či totožné pohledu státníka (či abstraktnímu konceptu národního zájmu). Takovýto názor by zřejmě našel (spíše omezenou) oporu v některých teoriích MV (například některých varietách liberalismu), zatímco jiné by jej považovaly za problematické (např. strukturální realismus) – viz sekce „teorie“. Obecně se jedná o silně redukcionistický pohled (viz Waltz 1979), který by si zasloužil z autorovy strany hlubší diskusi.

V případě metodologie je také třeba zmínit jeden zarážející aspekt. Autor nechal své respondenty určit relativní váhu některých proměnných (přičemž jejich výběr a konceptualizace není příliš řešena), přitom však v pozdějších částech práce je to on sám, kdo

přirazuje konkrétní hodnoty k jednotlivým proměnným (to je dle mého názoru mnohem subjektivnější). Nakonec i výše zmíněné problémy v literatuře a znalosti některých (např. vojenských) aspektů mne vedou k otázce, do jaké míry autor korektně stanovil hodnoty proměnných pro jednotlivé historické případy a také ve vztahu k budoucnosti. Mám za to, že expertní odhad by byl mnohem vhodnější právě v případě určování aktuálních hodnot daných proměnných. Naopak selekci a operacionalizaci proměnných a specifikaci jejich úlohy v teoretických modelech měl provést autor sám. V této souvislosti také dodám, že některé proměnné nemají význam samy o sobě. Například proměnná – vojenská moc – má ze své podstaty relativní povahu. Jinak řečeno, jde spíše o rovnováhu moci (na nižší úrovni pak o schopnost konvenčního, či jaderného odstrašení) než o absolutní objem vojenské moci... domnívám se tedy, že přinejmenším pečlivější konceptualizace proměnných by zde byla na místě (ostatně některé faktory se přinejmenším z části prolínají).

Poměrně zásadní problém mám s charakterem provedené analýzy. Autor na několika místech vyzdvihuje možný přínos statistiky, přesto sám ji využívá pouze v její deskriptivní rovině, což lze považovat v současné politické vědě za nedostatečné. Přitom ze svých proměnných se mohl pokusit vytvořit statistický model (zde zřejmě Logit či jeho variantu určenou pro vzácné jevy Re-Logit). Takový model by například mohl být specifikován na minulých případech a posléze aplikován na budoucnost při dosažení různých hodnot proměnných (mohlo by tedy dojít k variantním predikcím – vytváření statisticky podložených scénářů). I zde by však bylo třeba zvážit výše zmíněnou teoretickou predeterminaci modelu.

Nakonec je třeba zmínit ještě jeden aspekt. Autor se chvályhodně pokouší „testovat“ své „proměnné“ na historických případech válek a konfliktů, které však nedosáhly úrovně otevřeného střetu. Fakt, že si autor uvědomil možný problém „selection bias“ a pokusil se jej řešit, považuji za chvályhodný. V kontextu jeho snahy o predikci by však zřejmě bylo vhodné, pokud by se nezaměřoval na hodnoty proměnných v průběhu konfliktu, nýbrž na hodnoty proměnných v časovém předstihu před válkou/krizí. Jelikož usiluje o predikci v řádu několika desetiletí, měl se tedy pokusit o podobný přístup i ve většině jeho historických případů. Bohužel tak neučinil, což mne vede k pochybám, zda jeho výsledky nejsou produktem opačného kauzálního procesu, než se on domnívá. Vždyť eskalující konflikt (neřku-li válka) sám o sobě přece bude měnit hodnoty na některých proměnných (budoucnost dětí, bezpečí, vojenská síla atd.). Je tedy možné, že to nejsou vysoké hodnoty jeho proměnných, které zapříčiňují (a tedy i dopředu signalizují) eskalaci konfliktu, nýbrž že to je naopak otevřený konflikt, který posouvá hodnotami jeho proměnných.

Struktura: Domnívám se, že struktura práce mohla být propracovanější. (i) některé pasáže jsou příliš dlouhé (celá první kapitola mohla být zkrácena přinejmenším o 30 %, vzhledem k ateoretičnosti práce je možná i zcela zbytečná). Podobně kapitola 3 mohla být zkrácena na polovinu. Organizace jednotlivých částí také mohla být zpracována lépe – např. v první kapitole jsou poněkud nelogicky nejdříve nastíněny hlavní teorie MV, poté jsou probрана filosofická východiška a teprve poté autor diskutuje otázku geopolitiky a politické geografie (lepší by zřejmě bylo začít východisky filosofickými, pak navázat vymezením GP/PG a nakonec diskutovat teorie MV). Jako podstatnější však vidím chybné propojení mezi teoretickou a empirickou částí práce. Podobně se domnívám, že vlastní metodika práce si zasluhovala po všech stránkách mnohem strukturovanější vysvětlení (viz výše).

Snad i díky výše zmíněným problémům mám určité problémy se závěry autora. (i) autor se nepokusil srovnat své výsledky s dosavadními pracemi, které se zaobíraly širším tématem (to plyne i z absence adekvátní práce s literaturou). Přitom jeho závěry kontrastují např. s výše zmíněným pohledem Mearsheimera (2001, 2011 a 2014). (ii) jeho teze o možném spojení Číny a Indie, zdůvodněná jako analogie Německo-Francouzského bloku po 2. Sv. válce je

přínejmenším diskutabilní. Především proto, že formování Francouzsko-Německého bloku je spojováno s tlakem potenciálního regionálního hegemona (SSSR), který svým tlakem (a mocí) dal oběma státům na vybranou mezi kooperací a zkázou (tento názor nejjasněji vyjádřil Rosato 2011, nicméně i jeho kritik Moravcsik 2013 uznává význam GP faktoru jako jednoho z více faktorů). (iii) autor tvrdí (s. 270), že „Čína podle mého názoru nebude bezhlavě usilovat o hegemonní postavení“. Je otázkou, který stát se bezhlavě pokusil získat hegemonii – některé státy riskovaly více (napoleonská Francie, Hitlerovské Německo), některé (díky příhodným okolnostem) méně (USA). Klíčovou otázkou je, zda Čína chce být regionálním hegemonelem a vytlačit USA ze západního Pacifiku, jaké jsou možnosti toho dosáhnout bez velkých ztrát (politických, ekonomických, vojenských) a jakou míru ztrát je Čína ochotna akceptovat pro dosažení regionální hegemonie – to je však otázka, kterou autor vůbec neřeší. Proto lze i jeho závěr považovat za problematický.

V souhrnu je třeba zopakovat, že práce si kladla velmi ambiciózní a zajímavý cíl. Dovolím si tvrdit, že v tomto smyslu má práce velký potenciál. Zároveň však musím konstatovat, že autor mohl práci zpracovat mnohem lépe. Jako nejvíce zarážející vidím výše zmíněnou absenci zasílování práce do již existující početné a velmi kvalitní literatury. Bohužel i teoreticko-metodologické aspekty práce skrývají řadu problémů, některé z nich lze právem považovat za fatální. Dovolím si přitom tvrdit, že i tyto problémy jsou z větší části dílem naprostého opominutí relevantní odborné literatury.

V tomto kontextu mi nezbyvá, než práci v její současné podobě nedoporučit k obhajobě.

V Praze, dne 14.8.2014

Citovaná literatura:

- Beckley, M (2012): China's Century? Why America's Edge Will Endure. INTERNATIONAL SECURITY Volume: 36 Issue: 3 Pages: 41-+
- Brzezinski, Z. vs. Mearsheimer, J. (2004): CLASH OF THE TITANS Foreign Policy; Jan/Feb 2005; 146; pg. 46
- Buhaug, Rod, (2006): Local Determinants of African Civil Wars. Political Geography, Vol. 25, No. 3, pp. 315-335.
- Biddle, S. (2004): Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2004)
- "Speed Kills: Reevaluating the Role of Speed, Precision, and Situation Awareness in the Fall of Saddam," Journal of Strategic Studies, Vol. 30, No. 1 (February 2007), pp. 3-46.
- "Allies, Air Power, and Modern Warfare," International Security, Vol. 30, No. 3 (Winter 2005-6), pp. 161-176.
- "The Gulf Debate Redux: Why Skill and Technology are the Right Answer," International Security, Vol. 22, No. 2 (Fall 1997), pp. 163-174
- "Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells Us About the Future of Conflict," International Security, Vol. 21, No. 2 (Fall 1996), pp. 139-179 (Won 1996 Barchi Prize, Military Operations Research Society)
- Checkel, J. (1997): Ideas and International Political Change: Soviet/Russian Behavior and the End of the Cold War. Yale University Press.

Fjelde, H., von Uexkull, N. (2012): Climate triggers: Rainfall anomalies, vulnerability and communal conflict in Sub-Saharan Africa. *Political Geography* 31 (2012) 444e453

Friedberg, AL. (2005): The future of U.S-China relations - Is conflict inevitable? *INTERNATIONAL SECURITY* Volume: 30 Issue: 2 Pages: 7-+

Glaser, C. (2010): *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton University Press.

Keohane, R. (1984): *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press

King, Zeng (2007): When Can History Be Our Guide? The Pitfalls of Counterfactual Inference". *International Studies Quarterly*, vol 51. pp. 183-210.

Mearsheimer, J. *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton, 2001)

Mearsheimer, J. "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia," *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, No. 4 (Winter 2010).

John J. Mearsheimer, "Taiwan's Dire Straits," *The National Interest*, No. 130 (March/April 2014), pp. 29-39

Moravcsik, A. (2013): Did Balance of Power Politics Cause European Integration? Realist Theory Meets Qualitative Methods," *Security Studies*

Ney, J. (2004): *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. Public Affairs.

Poon, J. et al. (2006): The role of US defense exports in Asia Pacific regionalism. Volume 25, Issue 7, September 2006, Pages 715–734.

Rosato, S. (2011): *Europe United: Power Politics and the Making of the European Community* (Ithaca: Cornell University Press, 2011).

Shweller, R. (2011): The future is uncertain and the end is always near *CAMBRIDGE REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS* Volume: 24 Issue: 2 Pages: 175-184

TRIP (2011): *TRIP AROUND THE WORLD: Teaching, Research, and Policy Views of International Relations Faculty in 20 Countries*. Published by the Teaching. (Maliniak, D. Peterson, S. Tierney, M.) The Institute for the Theory and Practice of International Relations at the College of William & Mary, Williamsburg, Virginia, pp. 96.

TRIP (2008): *One Discipline or Many? 2008 TRIP Survey of International Relations Faculty in Ten Countries*. The Institute for the Theory and Practice of International Relations The College of William and Mary Williamsburg, Virginia

Walt, S. (1987): *The origins of alliances*. Cornell University Press

Waltz, K. (1979): *Theory of International Politics*. Waveland Pr Inc.

Wendt, A. (1999): *Social Theory of international Politics*. CUP.

Wohlforth, (1999): Stability of a Unipolar World. *International Security*. volume 24, issue 1, pages 5-41.

